

Nr 15.

Ankom till riksdagens kansli den 5 maj 1938 kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om rätt för medborgare i de andra nordiska länderna att söka lärarbefattningar vid svenska universitet och högskolor m. m.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 130 och 131 i första kammaren av herr *Myrdal m. fl.*

I motion I: 130 hemställes, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare har att söka lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor, kan medgivas dansk, finländsk, isländsk eller norsk undersåte samt annan utländsk medborgare, som varit svensk eller härstammar från svensk medborgare».

I motion I: 131 hemställes, »att riksdagen ville besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös utredning angående huruvida och i vilken utsträckning högre tekniska befattningar, t. ex. befattningar såsom tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v., skola kunna göras tillgängliga för danskar, finländare, isländare och norrmän samt för andra utländska medborgare, som varit svenska eller härstamma från svenska medborgare, på likartade villkor som för svenskar».

Beträffande motiveringen för de i motionerna framställda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt § 28 regeringsformen äger Konungen i statsrådet utnämna och befordra infödda svenska män till alla de ämbeten och tjänster, vilka äro av den egenskap att Konungen fullmakter därå utfärdar. Utlänning, som genom naturalisation upptagits till svensk medborgare, åtnjuter enligt § 33 regeringsformen samma rättigheter och förmåner som infödd svensk medborgare, dock utan att kunna utnämnas till ledamot av statsrådet. Från ovanberörda bestämmelse i § 28 regeringsformen fanns beträffande ämbeten inom riket ursprungligen endast ett undantag nämligen för militära ämbeten, uti vilka Konungen fick nyttja utländska män av sällsynt skicklighet, dock icke till kommendanter i fästningarna. Vid riksdagen 1853—54 genomfördes emellertid den alltjämt gällande grundlagsändringen, varigenom Konungen efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteten, de teologiska läraretjänsterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar

gar för vetenskap, slöjd eller skön konst, ävensom till läkarebefattningar ägde kalla och befordra även utländske män av utmärkt förtjänst, de där den rena evangeliska läran bekänna.

Vid riksdagen 1932 väcktes motion om rätt för medborgare i de andra skandinaviska länderna att söka och erhålla befattningar vid våra högskolor. Utskottet avstyrkte och riksdagen avlog motionen. Utskottet åberopade därvid gällande grundlagsbestämmelser och de möjligheter dessa beredde vårt land att tillägna sig utmärkta förmågor från främmande länder för vetenskap, konst, högre tekniska inrättningar m. m. Utskottet framhöll att bestämmelserna icke lade hinder i vägen för ett vidgat kulturutbyte på förevarande områden med de övriga nordiska folken utan tvärtom öppnade möjlighet för Kungl. Maj:t att på eget initiativ eller på framställning av vederbörande myndighet och efter beaktande av alla på frågan inverkan omständigheter, såväl från våra nordiska grannländer som från utomskandinaviska länder, kalla verkligt framstående förmågor. Till fördel för den vetenskapliga odlingen i vårt land hade också utländska vetenskapsmän av utmärkt förtjänst vid flera tillfällen kallats. En grundlagsändring av i motionen angiven riktning fann utskottet därför obehövlig, varjämte utskottet erinrade om att en nära samverkan mellan universiteten i de nordiska länderna bland annat i viss utsträckning ägde rum genom inbjudan till framstående vetenskapsmän vid universitet i ett av länderna att hålla föreläsningar vid universitet i något av de andra länderna.

De nu föreliggande förslagen hava ett vidare syfte än det år 1932 väckta. Motionerna avse ej allenast akademiska lärostolar utan även ämbeten och tjänster av annat slag (läkare- och ingenjörsbefattningar m. m.). Utöver vad utskottet år 1932 anförde finner sig utskottet nu böra framhålla följande. De akademiska lärostolarna hava ej blott forskningsuppgifter utan äro tillika ämbeten. För dessa liksom än mera för övriga ämbeten och tjänster gäller, att deras behöriga handhavande alltid förutsätter kännedom om gällande svensk rätt, som därvid kommer i betraktande, samt därjämte i allmänhet kännedom om de rent svenska och lokala förhållanden, som skola vara föremål för befattningshavarens verksamhet. En statens tjänsteman torde också i regel böra vara medborgare i staten. Vad särskilt den akademiska samverkan mellan de olika nordiska länderna beträffar, har denna under de senaste åren ytterligare utvidgats och stärkts. Sålunda beviljade Kungl. Maj:t den 9 juli 1937 ett bidrag av 3,000 kronor från åttonde huvudtitelns anslag för extra utgifter för att användas till fördelning mellan rikets universitet och högskolor för att möjliggöra inbjudandet av nordiska vetenskapsmän såsom föreläsare, och i årets statsverksproposition har under åttonde huvudtiteln upptagits anslagsäskande å 5,000 kronor till bidrag till svenska kommittén för nordiskt-akademiskt samarbete att användas för liknande ändamål, vilket belopp av riksdagen även beviljats. Den danska kommittén för nordiskt-akademiskt samarbete hade enligt statsverkspropositionen gjort framställning till den danska regeringen om erhållande av anslag

för motsvarande ändamål, och jämväl de finska och norska kommittéerna förberedde ansökningar om statsunderstöd. De fria former för samarbete, som sålunda inletts och utvecklats, måste anses i betydligt högre grad främja kulturellt utbyte mellan de nordiska länderna än av motionärerna föreslagna grundlagsändringar, varigenom vissa utlänningar skulle erhålla rätt att inom Sverige söka vissa befattningar under förutsättning av reciprocitet. Utan att taga någon bestämd ställning till frågan om en verklig reciprocitet här är möjlig, så länge helt olika regler gälla rörande förutsättningar och former för befordringar inom de olika nordiska staterna, vill utskottet framhålla, att, innan ensidigt från svensk sida utredningar igångsätts för ändring av svensk rätt i dessa stycken eller riksdagen tager ställning i frågan, det måste förutsättas, att Kungl. Maj:t genom förberedande förhandlingar med de övriga nordiska ländernas regeringar erhållit kännedom om att förutsättningar för ett vidgat nordiskt samarbete i motionernas syfte kunna anses föreligga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att motionen I: 130 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
- 2) att motionen I: 131 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 3 maj 1938.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

Närvarande: Herrar *Reuterskiöld, Hallén*, Strömberg*, Gustaf Adolf Björkman, Lindmark*, Karl August Johanson, Nils Andersson, Anders Andersson*, John Björck*, Hårdin, Andrén*, Fast, Andersson i Ovanmyra, Lundqvist*, Eriksson i Toftered, Nilsson i Göteborg*, Fält. Wallentheim, Nolin och Nilsson i Steneberg*.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Karl August Johanson, Nils Andersson, Björck, Andrén, Fast, Lundqvist, Nilsson i Göteborg, Wallentheim och Nilsson i Steneberg*, som ansett, att utskottets utlåtande borde ha haft följande lydelse:

Enligt § 28 regeringsformen — — — de andra länderna.

Under de senaste åren har känslan för de nordiska ländernas samhörighet och de nordiska folkens kultur- och rasfrändskap vuxit sig allt starkare. I samma mån som de europeiska nationernas djupa inbördes motsättningar allt tydligare ha framträtt, ha Nordens folk kommit varandra allt närmare.

Särskilt på lagstiftningens område har också resultat vunnits genom ett nordiskt samarbete. I vida kretsar av vårt folk finnes emellertid en varm önskan att vidga detta samarbete för att åt de nordiska folken vinna nya gemensamma förmåner. På intet område är ett dylikt samarbete mera näraliggande och mera naturligt än på kulturlivets. Särskilt torde det vara till fromma för de nordiska ländernas vetenskapliga liv, om ett närmare samarbete kunde komma till stånd mellan Nordens universitet och högskolor.

De möjligheter, som § 28 regeringsformen lämnar att till svenska universitetstjänster kalla framstående forskare från våra nordiska grannländer, ha endast i mycket ringa utsträckning blivit begagnade. I vissa läroämnen kan det också endast i undantagsfall förekomma, att en utländsk medborgare besitter den särskilda kompetens, som man måste fordra vid våra svenska lärosäten. I motionen I: 130 har det också — med hänsyn härtill — endast begärts »en utredning, huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare har att söka lärarebefattningar vid våra universitet och högskolor, kan medgivas dansk, finländsk, isländsk eller norsk undersåte samt annan utländsk medborgare, som varit svensk eller härstammar från svensk medborgare». Motionen uttalar vidare det önskemålet, att full reciprocitet bör råda mellan de nordiska länderna i fråga om rätt att söka och erhålla akademiska lärarebefattningar. Utskottet vill för sin del starkt understryka detta krav.

I fråga om de högre tekniska befattningar (såsom tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v.), som beröras i motionen I: 131, begäres en utredning »huruvida och i vilken utsträckning» dessa befattningar skola göras tillgängliga för vetenskapligt och tekniskt kompetenta medborgare av svensk härkomst och från våra nordiska grannländer. Även i fråga om dessa tjänster gäller det, att innehavarna i vissa fall måste äga en sådan förtrogenhet med svensk rätt och svenska förhållanden, att det knappast kan komma i fråga att göra dem tillgängliga för främmande medborgare. En utredning bör emellertid kunna klargöra, i vilken utsträckning detta är fallet och i vad mån man kan gå motionärernas önskemål till mötes. Då det även på de områden, som det här gäller, skulle vara till fördel för de nordiska folken om en intimare kontakt och ett bättre samarbete kunde komma till stånd, anser sig utskottet böra förordna den föreslagna utredningen. Även för de tjänster, som beröras i denna motion, är det emellertid av största vikt, att full reciprocitet skapas mellan de nordiska länderna vid besättandet av de lediga befattningar, som överhuvud taget kunna ställas öppna för nordisk konkurrens. Kommer en sådan utredning till stånd, torde det ankomma på Kungl. Maj:t att i direktiven för densamma beakta de övriga problem, som det nordiska samarbetet aktualiserar men som icke blivit berörda i ovan nämnda motioner.

Utskottet hemställer alltså,

1) att riksdagen med bifall till motionen I: 130 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken utsträckning samma rätt, som svensk medborgare har att söka lärarbefattningar vid våra universitet och högskolor, kan medgivas dansk, finländsk, isländsk eller norsk undersåte samt annan utländsk medborgare, som varit svensk eller härstammar från svensk medborgare;

2) att riksdagen med bifall till motionen I: 131 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förutsättningslös utredning angående huruvida och i vilken utsträckning högre tekniska befattningar, t. ex. befattningar såsom tjänsteläkare, tjänstearkitekter, tjänsteingenjörer o. s. v., skola kunna göras tillgängliga för danska, finländare, isländare och norrman samt för andra utländska medborgare, som varit svenska eller härstamma från svenska medborgare, på likartade villkor som för svenskar.